

Din "Imprevizibilul triumf" Institutul European, Iași 2008

Poveste despre o carte

Există puține imagini mai elocvente despre destinul lamentabil al cărților decât cea a unui mare anticariat, cu mesele și rafturile tixite cu volume oferite pe mai nimic. Desigur, unele dintre ele au avut și continuă să aibă o soartă glorioasă prin zeci de reeditări și traduceri, au nimerit aici printr-o întâmplare nefericită și, de regulă, părăsesc repede locul, înhățate de vreun vizitator norocos, mulțumit că le cumpără cu o fracțiune din prețul pe care l-ar plăti într-o librărie. Altele sunt rarități cu care se mândresc buchiniștii și pe care le vânează, scotocind pretutindeni, cunoscătorii și bibliofiliii pasionați.

Majoritatea însă este formată din cărți care au murit și prefetele ori copertile lor pline de laude ditirambice, de superlative și de comentarii elogioase și subtile care au hrănit cândva vanitatea și iluziile autorilor sună acum ca niște epitafuri ironice. Și chiar și în această situație soarta acestor cărți este încă purtătoare de speranțe. Poate cineva le va cumpăra din întâmplare sau neglijență, poate un non-conformist le va descoperi, le va citi și, - cine știe ? - poate va vorbi și altora despre ele. De o tristețe irevocabilă este însă destinul cărților care sunt distruse înainte de a ajunge la anticariat, cărțile cărora nu li se mai oferă nici măcar șansa aceasta, de a exista ca niște obiecte nebăgate în seamă, modeste și anonime, undeva în mulțimea altora ca ele.

Despre o asemenea carte scrie un autor francez, Jean-Michel Barrault în romanul său *Le Parcours du premier roman*.

Jean-Michel Barrault, născut în 1927 la Nantes, are o personalitate interesantă. Ofițer în marină și călător pe mai toate mările și oceanele lumii, realizând, printre altele, și un ocol al pământului, împreună cu soția sa, într-un mic velier cu un singur catarg, el este și autor a zeci de cărți de ficțiune sau de vulgarizare - romane, biografii, ghiduri tehnice și turistice - cele mai multe din lumea marinărească sau a sporturilor marine. Astfel alături de romane precum, *La vie sauve*, *Ressac* sau *Mer Bonheur*, în bibliografia sa mai găsim, câteva vade-mecum-uri, umoristice, parodice, - pentru un PDG, pentru un

agent secret, pentru un "mic" navigator pe yacht, pentru un medic - , biografii - de exemplu a lui Magellan - o carte de inițiere în yachting, un ghid al porturilor de agrement și chiar un eseu de filozofie, publicat în 1989 la Seghers: *Le Sacre et la Pensée*.

Le Parcours du premier Roman, publicat mai întâi la Paris la Éditions du Félin în 1993 și reeditat în același an la XYZ din Montreal, este istoria cărții de debut la o editură pariziană a unui tânăr autor, Étienne Caradet. Istoria aceasta îi oferă lui Jean-Michel Barrault prilejul să traverseze, ironic și cu melancolie, structura ciclopică a lumii literare, alcătuită din instituții, editori, critici, scriitori, public cititor, media etc și inventarul tipologic al acestui furnicar omenesc este dacă nu complet, în orice caz cuprinzător: debutanți sfioși dar orgolioși și instabili, alternând între complexe de superioritate și de inferioritate, editori inaccesibili sau alunecoși, scriitori tineri dotați cu un instinct puternic de parvenire, atașați de presă aferați și ipocriți, autori de succes ale căror cărți sunt scrise de alții, de "negri", scriitori bătrâni și săraci, cu ambițiile stinse, animatori de emisiuni literare, abili dar incompetenți, critici influenți și grosieri, mătuși topite de admirație față de nepotul scriitor și, corelativ, unchi bogați care n-au timp să-l citească, veleitari roși de invidie pentru succesul altora, cititori snobi și ușor de manipulat...

Prima reacție a lui Étienne Caradet, noul aspirant la editare, după ce și-a terminat romanul, este narcisiacă, plină de vanitate : "Chipul pe care-l privește în oglindă va fi în curând fotografiat, va figura pe coperta unei cărți, va apărea în jurnale et magazine. Va fi invitat să participe la emisiuni literare, va trece pe la televiziune, va vorbi la radio. Ai dreptul, Étienne Caradet, să fii mândru de tine."

Acestea vor fi etapele principale ale "parcursului" cărții lui Étienne Caradet care se cheamă - nu se putea altfel! - *Iluzia*.

Mai întâi tipărirea: contactele cu editurile cărora Caradet le trimite manuscrisul sunt deprimante. Nu primește răspunsuri luni de zile, este tratat cu condescendență, romanul lui de debutant este departe de a face parte dintre prioritățile editorilor. Unii dintre ei sunt totuși prudenți și îi vor refuza manuscrisul cu jumătăți de complimente, îndrumându-l către alte edituri. Caradet firește este cuprins de îndoieli, se simte umil, frustrat de o glorie pe care o credea la îndemână, dar își revine spectaculos când, în

sfârșit, o editură mică, *La Margelle*, îl anunță că-l va edita :: "Mâine va fi cunoscut, celebru, bogat /.../ Mergând la întâmplare el privește cu dispreț trecătorii, acești ignoranți care habar n-au cu cine au norocul să se încrucișeze : cu un autor!"

Directorul editurii îi vântură prin față mirajele marilor premii literare Femina și Medicis și al unui succes comercial fabulos. Caradet e încântat. În timpul discuției pentru încheierea contractului același director îi propune însă schimbarea titlului și utilizarea unui pseudonim. Caradet e indignat. E o șansă că un fel de alter ego mereu prezent, intervine și-l liniștește: "Nu fă figura asta lungă Caradet. Ce altceva ești tu pentru editorul tău decât un produs pe care trebuie să-l lanseze și să-l vândă?/.../ Scopul său este să producă un obiect de bună calitate, să-l prezinte într-un ambalaj seducător, cu un nume de comerț atractiv, spre a fi cumpărat de un mare număr de amatori ce vor recupera investiția, vor amortiza cheltuielile generale și în cel mai bun caz vor aduce și un câștig."

Cu contractul în buzunar și în posesia unui avans care îi pare o mică avere, romancierul debutant își află primii admiratori în familie și printre prieteni. E nerăbdător să-și vadă cartea publicată, dar e vară și oamenii din editură au plecat în concediu, ceea ce din nou îl deprimă. Se simte abandonat. Urmează totuși, după o oarecare întârziere, alegerea ilustrației, ședința de fotografiere pentru coperta a patra, corecturile... O atrăgătoare Linda, atașată de presă, îi promite interviuri la radio și televiziune, ședințe de semnături, și trimite probele de tipar unor critici importanți. Caradet este mulțumit, în fine cineva din *La Margelle* se ocupă de el. Totuși nimeni nu face caz de viitoarea apariție, ceea ce-l tulbură și din nou îl deprimă, mai ales că o reuniune la care trebuie să-și prezinte cartea în fața reprezentanților unei companii de difuzare se termină lamentabil. I se rezervă doar cinci minute de vorbit și discursul pe care și-l pregătise îi zboară complet din minte.

Vine până la urmă și ziua fericită, atât de mult așteptată, a apariției primelor exemplare. Caradet împarte generos și fericit cele douăzeci de volume primite de la editură, în familie și la prieteni. Nu vor fi destule, și cei care nu vor avea prețiosul exemplar cu dedicație se vor simți jigniți. Ceva mai târziu, tânărul autor trebuie să trimită alte exemplare criticilor pentru serviciul de presă. Firește, scrierea dedicațiilor este o

operație delicată, dar alter ego-ul este mereu prezent și-l asistă: "Câteva sfaturi Étienne Caradet! /.../ criticul va citi mai întâi dedicația. /.../ Fraza aceasta îl interesează fiindcă este numele său personal, pentru el cel mai important, care apare scris pe pagina de gardă. Cele câteva cuvinte îl vor stimula poate să parcurgă câteva pagini și, dacă este atras, să vorbească despre carte." Urmează și alte sfaturi: să fie admirativ, să facă aluzii respectuoase la opera criticului, să se mărturisească discipol, să-l compare avantajos cu nume celebre...

Timid cum e, Caradet totuși evoluează. Dă semne de intoleranță și de caracter hapsân. Venirea în redacție a unui autor mai în vârstă, care și el trebuie să scrie dedicații, îl indispuce: "Ce caută aici bătrânul ăsta, să-l deranjeze să-i fure cititorii? /.../ "

Dar momentul în care mândria lui atinge un punct culminant este când își zărește cartea în librării. Trece de la o librărie la alta, privește fascinat vitrinele unde cartea lui se află expusă printre multe altele și ar vrea să oprească trecătorii să le strige că el este autorul Étienne Caradet. Este invitat la o emisiune de televiziune unde nu reușește să spună mai nimic fiindcă este întrerupt imediat ce începe să vorbească. Ecourile din partea criticii sunt în continuare absente. E normal, îl liniștește același alter ego, criticii primesc douăzeci de cărți pe zi, sunt asaltați de prieteni, de atașați de presă, de alți scriitori. Pentru ce-ar vorbi de Étienne Caradet când spațiul de care dispun la revistă sau la radio și la televiziune este limitat iar el, autorul debutant, nu face parte din niciun grup literar, nu conduce vreo colecție la vreo editură, nu semnează cronici în vreo revistă literară?

Totuși apar două-trei comentarii amabile urmate însă de o cronică batjocoritoare din partea unui critic influent. Editorul și atașata de presă îl consolează, e mai bine să se vorbească rău decât să nu se vorbească deloc. Și iată un alt moment de vârf al acestei perioade de grație, pline de toate promisiunile: o invitație la o emisiune literară adevărată, în care apare alături de alți trei scriitori, fiecare de o notorietate diferită. Dar din nou, confruntat cu aplombul confrerilor săi mai experimentați, care acaparează și timpul emisiunii și atenția animatorului și a telespectatorilor, Étienne Caradet face o figură jalnică, nereușind să vorbească aproape deloc.

Eșecul este însă lipsit de urmări importante, și romanul, apărut în perioada în care se distribuie cele o mie cinci sute de premii literare anuale, ajunge să fie distins cu un premiu, cel mai puțin însemnat dintre ele, dar totuși un premiu în jurul căruia se poate fantaza. Și astfel, fără să-și dea prea bine seama, Etienne Caradet a ajuns să trăiască tot ceea ce visa, privindu-se în oglindă. Fotografia lui este pe coperta cărții, a fost invitat la televiziune, s-au scris articole despre cartea lui, a luat un premiu literar, a semnat dedicații... Dar se întrevede panta coborâtoare. O vizită la un scriitor celebru și adulat de critici, îl pune față în față cu un om amabil, dar epuizat de bătrânețe, singurătate și sărăcie, ceea ce-i sugerează inutilitatea carierei literare. La editură i se propune să scrie anonim, pentru altcineva - și Caradet refuză jignit - iar romanul său dispăre din librării spre a ceda locul cărților nou apărute.

După trei luni de la apariție, romanul *Illusion* și-a încheiat astfel ciclul vital. Exemplarele nevândute s-au întors la editură - peste două treimi din tiraj. Urmează o ultimă și inutilă invitație la un salon de carte și apoi deznodământul: o scrisoare oficială din partea editurii îl anunță că tirajul nevândut, cu excepția câtorva exemplare, din romanul său *Illusion* va fi distrus. De data aceasta alter ego-ul nu face altceva decât să tragă o concluzie ironic-pesimistă: "Ai scris pe nisip. Ai strigat în pustiu".

Care va fi reacția finală a tânărului romancier dezamăgit, ajuns din fața oglinzii sale în fața camerei de televiziune și reîntors în anonimatul primordial? Va fi o reacție de amărăciune, de revoltă, va fi o hotărâre de a pune lucrurile la punct, de a demasca toată frivolitatea și impostura vieții literare. Cum o va face? "El desface capacul de la stilou, ia o coală albă neîncepută și scrie cu o mână sigură : Capitolul întâi".

O carte a murit, o alta se va naște.